

Mål för utbildnings- systemet i Europa med fokus på Sverige

Foto: Pressens Bild

Hjärnan är ett underbart organ.
Det börjar arbeta i samma
ögonblick du vaknar på morgonen
och slutar inte fungera förrän du
kommer till jobbet.

Robert Frost, 1874–1963

Internationell utblick

Mål för utbildningssystemet i Europa med fokus på Sverige

Inom EU är utbildning huvudsakligen ett område med nationellt ansvar. Utbildningssystemen har under lång tid utvecklats relativt isolerat från varandra och återspeglar medlemsländernas språkliga och kulturella särart. Samtidigt växer nu behovet av samarbete och rörlighet inom utbildningsområdet.

Europeiska rådet konstaterade vid sitt möte i Lissabon 2000 att EU stod inför stora förändringar till följd av globaliseringen och den kunskapsstyrda ekonomin. Dessa förändringar ställer bland annat krav på modernisering av utbildningssystemen.

Mot denna bakgrund formulerade EU-ländernas utbildningsministrar och Europeiska kommissionen en, för unionen, viktig målsättning:

”att bli världens mest konkurrenskraftiga och dynamiska kunskapsbaserade ekonomi, med möjlighet till hållbar ekonomisk tillväxt med fler och bättre arbetstillfällen och en högre grad av social sammanhållning. År 2002 gemensamma konkreta mål för medlemsländernas utbildningssystem som ska vara till nytta för medborgarna och Europeiska unionen som helhet”.

Ett arbetsprogram lades upp kring tre strategiska mål:

- Bättre kvalitet och effektivitet i utbildningssystemen i EU
- Att underlätta tillträdet för alla till utbildningssystemen
- Att öppna utbildningssystemen mot omvärlden

De strategiska målen består i sin tur av 13 delmål. I följande avsnitt beskrivs ett urval av dessa närmare med hjälp av ett antal intressanta indikatorer som det i dagsläget finns relevant statistik för. Detta ger ingen heltäckande bild av hur utbildningsmålen uppfylls.

Bättre kvalitet och effektivitet i utbildningssystemet i EU

Delmål:

Bättre utbildning för lärare och utbildare

Bakgrund

För ett kunskapssamhälle och en kunskapsbaserad ekonomi är lärare och utbildare både viktiga byggstenar och en förutsättning för den framtida utvecklingen. Det är därför av största vikt att det både finns och hela tiden fylls på med en välutbildad och motiverad lärarkår. Det är även viktigt att lärarna ständigt vidareutvecklar sig och sin kompetens.

Med hänsyn till expansionen av utbildning i alla dess former samt de pensionsavgångar som kommer att träda i kraft när fyrtilisterna går i pension kommer en massrekrytering av lärare och utbildare både att behövas och prioriteras. I diagrammen redovisas antalet förstahandssökande och antagna till pedagogik och lärarutbildningen i Sverige 1998-2003.

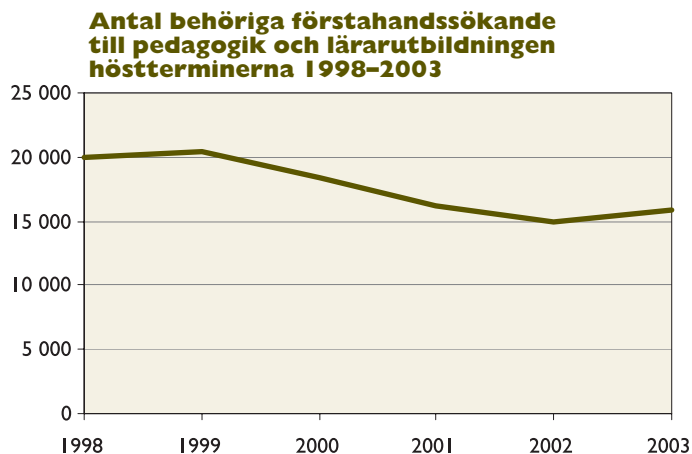
Internationell utblick

Mål för utbildningssystemet i Europa med fokus på Sverige

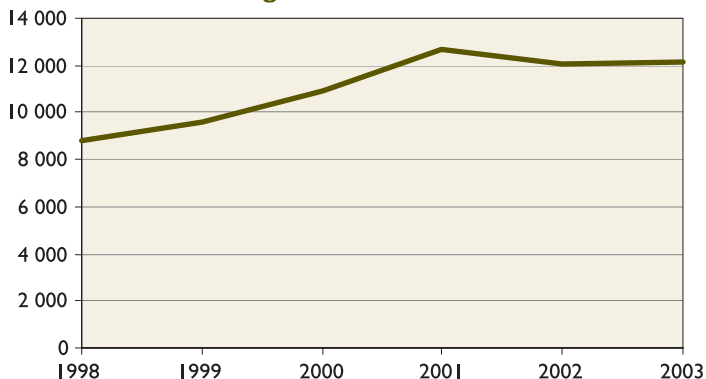
INDIKATOR: Antal sökande till utbildningsprogram för lärare och utbildare.

Antalet behöriga förstahandssökande har minskat kraftigt sedan 1999

Antalet behöriga förstahandssökande till pedagogik och lärarutbildningen uppgick 2003 till nära 16 000, en minskning med 20 procent eller 4 000 jämfört med sex år tidigare. Antalet sökande utgjorde 14 procent av samtliga förstahandssökande till program i högskolan.

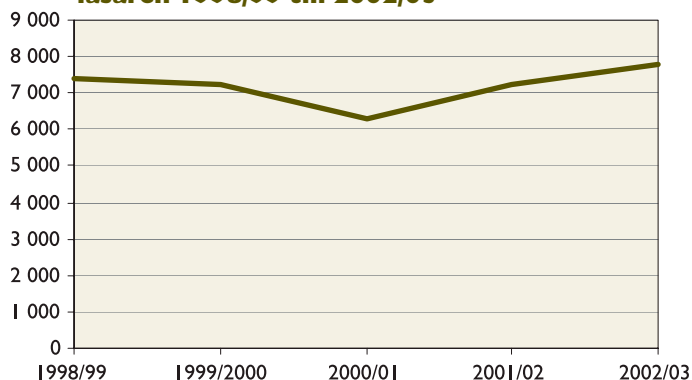
Antal behöriga antagna till pedagogik och lärarutbildningen höstterminerna 1998–2003

Var femte student antagen till pedagogik och lärarutbildningen

Mellan 1998 och 2001 ökade antalet antagna till pedagogik och lärarutbildningen årligen med omkring 1 000 studenter. Året därpå, 2002, minskade antalet antagna, bland annat som ett resultat av att den nya lärarreformen trädde i kraft 2001. År 2003 var antalet antagna drygt 12 000 studenter vilka utgjorde 19 procent av samtliga antagna på universitets och högskolors program.

Antal examina inom undervisning läsåren 1998/99 till 2002/03

Ökat antal examina

Den nedåtgående trenden i antalet examina för undervisningsområdet har brutits. Läsåret 2002/03 var antalet uttagna examina 500 fler än läsåret dessförinnan, vilket till största delen berodde på ökad examination av grundskollärare och barn- ungdomspedagoger. Lärarexamen, som infördes läsåret 2001/02 och som ska ersätta åtta typer av tidigare lärarexamina, har ännu bara ett fåtal examinerade studenter.

Internationell utblick

Mål för utbildningssystemet i Europa med fokus på Sverige

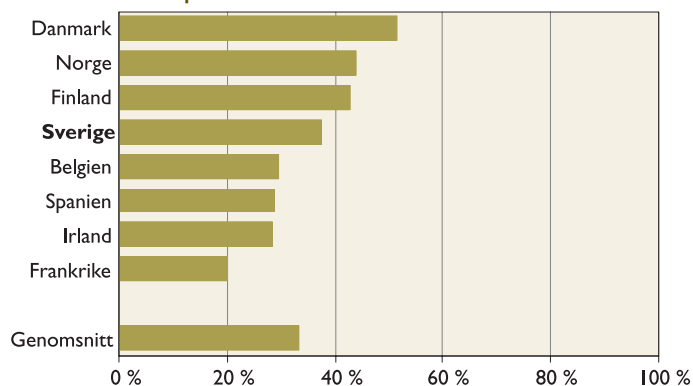
INDIKATOR: Andel lärare och utbildare som deltar i fortbildning.

Sveriges kompetensutveckling i topp

Andelen lärare i Sverige som deltar i IT-relaterad utbildning uppgick skolåret 2001/02 till 37 procent. Andelen lärare som deltog i annan än IT-relaterad utbildning uppgick samma år till 84 procent. Jämfört med övriga EU-länder ligger Sverige, tillsammans med de övriga nordiska länderna, i topp när det gäller personalutbildning för lärare.

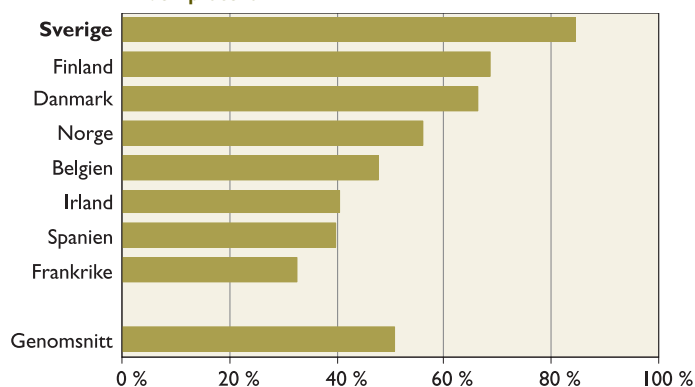
Gymnasielärares deltagande i IT-relaterad personalutbildning 2001

Andel i procent

Gymnasielärares deltagande i annan än IT-relaterad personalutbildning 2001

Andel i procent

Genomsnittet är beräknat som ett medelvärde över samtliga länder som ingår i diagrammet utan hänsyn till antalet gymnasielärare i respektive land.

Delmål:

Att utveckla färdigheter för kunskapssamhället

Bakgrund

Det finns ingen gemensam uppfattning om vad grundläggande färdigheter är och bör omfatta. EU pekar dock ut några grundläggande färdigheter som krävs för att fungera i det så kallade kunskapssamhället. Dessa är läs- och räknerekunskaper, grundläggande kunskaper i naturvetenskap och främmande språk.

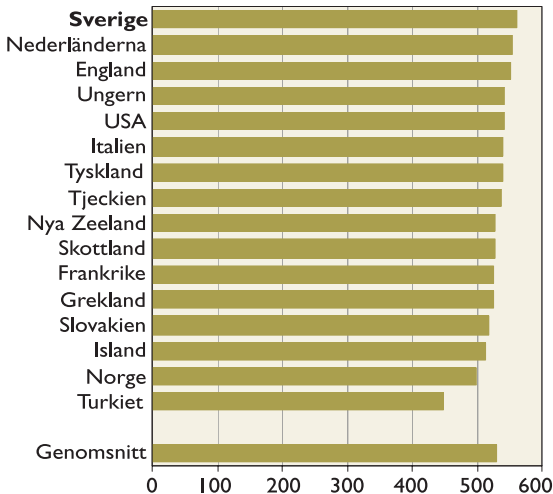
INDIKATOR: Uppnådda nivåer i fråga om läskunskaper.

Kunskapsmätningar i läsförståelse och naturvetenskapliga ämnen som matematik ger en god fingervisning om nivån på de mest grundläggande färdigheterna. Enligt den internationella läsundersökningen PIRLS som genomfördes

2001 ligger Sveriges nio- och tio-åringars läsförmåga i topp bland samtliga undersökta länder.

Skolverket konstaterar dock i sin rapport *Barns läskompetens i Sverige och världen, PIRLS 2001*, att det har skett en tillbakagång i läsprestationerna för Sveriges del sedan 1991, då en motsvarande undersökning genomfördes.

Läsförståelse för årskurs 4-elever 2001
Progress in Literacy Study (PIRLS)

Internationell utblick

Mål för utbildningssystemet i Europa med fokus på Sverige

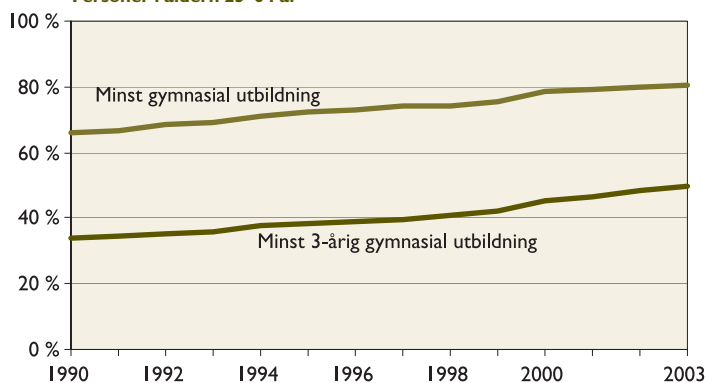
INDIKATOR: Personer som avslutar sekundärutbildning.

Utbildningsnivån stiger

De grundläggande färdigheterna förvärvas i stor utsträckning under grundskole- och gymnasieskoletiden. Hur stor del av befolkningen som klarat av åtminstone gymnasieskolan är således också en indikator på hur väl rustad befolkningen är för kunskapssamhället.

Andelen av befolkningen som har lägst gymnasieutbildning som högsta utbildning har stadigt ökat som en konsekvens av att allt fler generationer har tagit del av den utbyggda gymnasieskolan. År 2003 hade 81 procent av 25–64-åringarna minst gymnasial utbildning och varannan person hade treårig gymnasial utbildning eller högre.

Andel med minst gymnasial utbildning respektive minst treårig gymnasial utbildning 1990–2003
Personer i åldern 25–64 år

Delmål:

Ökad antagning till naturvetenskapliga och tekniska studier

Bakgrund

Sedan flera år har vikten av att öka rekryteringen till naturvetenskapliga och tekniska studier betonats. Motiven är att naturvetenskapliga och tekniska utvecklingar och innovationer anses vara en nödvändig förutsättning för konkurrenskraftiga kunskapssamhällen och ekonomier. Det krävs även en allt mer specialiserad kunskap i arbetet, i det dagliga livet, i offentliga debatter samt vid beslutsfattande och lagstiftning.

Den svenska arbetsmarknadens efterfrågan på högskoleexaminerade inom teknik och naturvetenskap har ökat och förväntas fortsätta öka.

Uttagna examensbevis (examina)

Bevis över avlagd examen, som på begäran av den studerande utfärdas av högskola med examensrätt för berörd examen.

Används som ett mått på examina.

Internationell utblick

Mål för utbildningssystemet i Europa med fokus på Sverige

INDIKATOR: Ökande antal studerande på matematiska, naturvetenskapliga och tekniska kurser.

Antalet natur och teknikstudenter ökar men andelen minskar

Antalet registrerade studenter som läser naturvetenskap eller teknik har från mitten av 1990-talet ökat konstant. Procentuellt sett har dock andelen studenter inom dessa områden minskat då även det totala antalet studenter ökat. Av samtliga studenter utgjorde andelen studenter på naturvetenskaplig och teknisk grundutbildning 29 procent läsåret 2002/03. Andelen bland kvinnor var 19 procent.

Examinerade från högskolan ökar

Det ökande antalet studerande på högskolan har bidragit till ett ökat antal uttagna examensbevis. Antalet uttagna examensbevis från naturvetenskaplig och teknisk grundutbildning har ökat från drygt 9 000 läsåret 1998/99 till drygt 12 000 läsåret 2002/03. I förhållande till samtliga uttagna examensbevis i högskolans grundutbildning var andelen 26 procent läsåret 2002/03.

Registrerade studenter i högskolans naturvetenskapliga och tekniska grundutbildning 1998/99 och 2002/03

	1998/99		2002/03	
	Antal	Andel i procent av samtliga studenter	Antal	Andel i procent av samtliga studenter
Kvinnor	52 900	21	61 000	19
Män	92 900	46	99 600	42
Totalt	145 800	32	160 600	29

Uttagna examensbevis i högskolans naturvetenskapliga och tekniska grundutbildning 1998/99 och 2002/03

	1998/99		2002/03	
	Antal	Andel i procent av samtliga studenter	Antal	Andel i procent av samtliga studenter
Kvinnor	2 780	12	2 770	9
Män	6 500	43	9 500	36
Totalt	9 280	25	12 270	26

EU 25

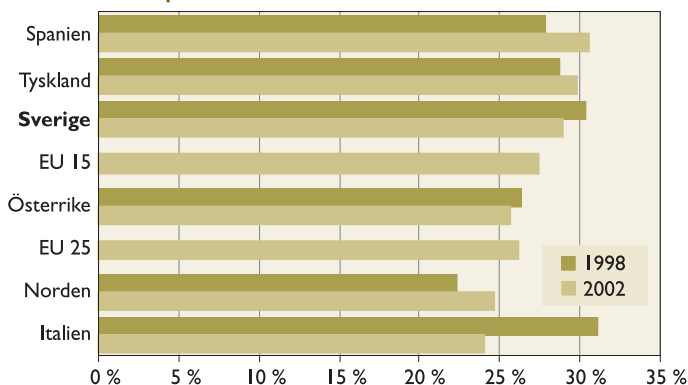
Belgien
Danmark
Frankrike
Finland
Grekland
Nederländerna
Irland
Italien
Luxemburg
Portugal
Spanien
Storbritannien
Sverige
Tyskland
Österrike
Estland
Lettland
Litauen
Polen
Tjeckien
Cypern
Slovakien
Ungern
Malta
Slovenien

De kursiverade
ingår inte i EU 15

Studerande vid högskolan

Andelen högskolestudenter i Sverige som läste naturvetenskap, matematik eller teknik uppgick 2002 till ca 29 procent. Jämfört med övriga Europa ligger Sverige över genomsnittet för såväl Norden som EU 15 och EU 25. Procentuellt sett har dock studenterna som läser naturvetenskap, matematik och teknik minskat, vilket till viss del beror på att det totala antalet studenter ökat.

Andelen högskolestudenter som studerar naturvetenskap, matematik, teknik, tillverkning, bygg och data 1998 och 2002
Andel i procent

Vid beräkningen av medelvärdet

för EU15 respektive EU25 har hänsyn tagits till antalet högskolestudenter inom respektive land.

En person kan

ha deltagit i både naturvetenskap, matematik och teknik, tillverkning etc. och därför räknats med två gånger i statistiken.

Internationell utblick

Mål för utbildningssystemet i Europa med fokus på Sverige

Att underlätta tillgängligheten för alla till utbildningssystemen

Delmål:

Att skapa en öppen inlärningsmiljö

Bakgrund

Investeringar i humankapital och utbildning handlar både om offentliga, privata och enskilda investeringar. Fokus bör ligga på ett så effektivt och relevant utnyttjande av resurser som möjligt och investeringarna i medborgarnas kompetens bör ökas väsentligt år från år.

I EU:s andra strategiska mål ligger fokus på befolkningens deltagande i lärande aktiviteter och hur studiedeltagandet ska underlättas och möjliggöras för alla. Även kopplingen mellan utbildning och aktivt medborgarskap och social sammanhållning ingår i detta mål.

I EU:s mål för att skapa en öppen inlärningsmiljö betonas att övergången till ett kunskapssamhälle förutsätter ett förenklat tillträde till utbildning. Det förutsätter också möjligheter att byta från ett spår i utbildningssystemet till ett annat. Detta gäller inte enbart ungdomar. Det är viktigt att också den förvärvsarbetsande befolkningen har möjlighet till utbildning så att den allmänna nivån på färdigheterna kan öka.

INDIKATOR: Andel av den vuxna befolkningen som deltar i formell utbildning.

Vuxnas deltagande i utbildning

Ett kvantitativt mått på öppenheten i inlärningsmiljön och tillgängligheten till utbildning är andelen som deltar i formell utbildning i den vuxna befolkningen.

OECD:s statistik visar att Sverige har en mycket hög deltagarfrekvens för befolkningen som är äldre än 30 år.

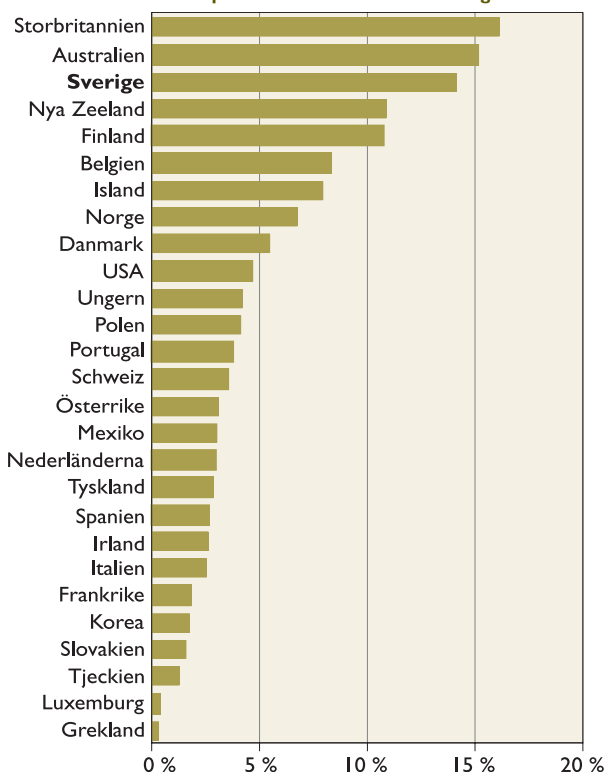
I åldersgruppen 30–39 år deltar 14 procent i formell utbildning jämfört med OECD-genomsnittet på 5,4 procent. Endast i Storbritannien och Australien har denna grupp ett högre studiedeltagande.

Det höga utbildningsdeltagandet i de högre åldersgrupperna kan delvis förklaras av att vuxenutbildningen genom exempelvis komvux är väl utbyggd i Sverige (samt att vuxenutbildningen inte ingår i statistiken för vissa länder). I Sverige är dessutom deltagandet i högskoleutbildning relativt högt bland äldre. Mer än var tredje högskolestuderande i Sverige 2002/03 var över 30 år.

Med **formell utbildning** avses utbildning som bedrivs inom etablerade utbildningsinstitutioner. Till formell utbildning i Sverige hör ungdomsskolan, högskola/universitet, kommunal vuxenutbildning, KY, längre kurser inom folkhögskolan och viss arbetsmarknadsutbildning.

Deltagande i formell utbildning i åldersgruppen 30–39 år 2002

Andel i procent av den totala befolkningen i åldern 30–39 år

Delmål:

**Att göra utbildning
mer attraktivt**

Bakgrund

Sysselsättningsgraden är högre för personer med eftergymnasial utbildning. Därför är det viktigt att uppmuntra unga människor att fortsätta med utbildning efter den obligatoriska skolgången och att motivera vuxna till att delta i utbildning senare i livet.

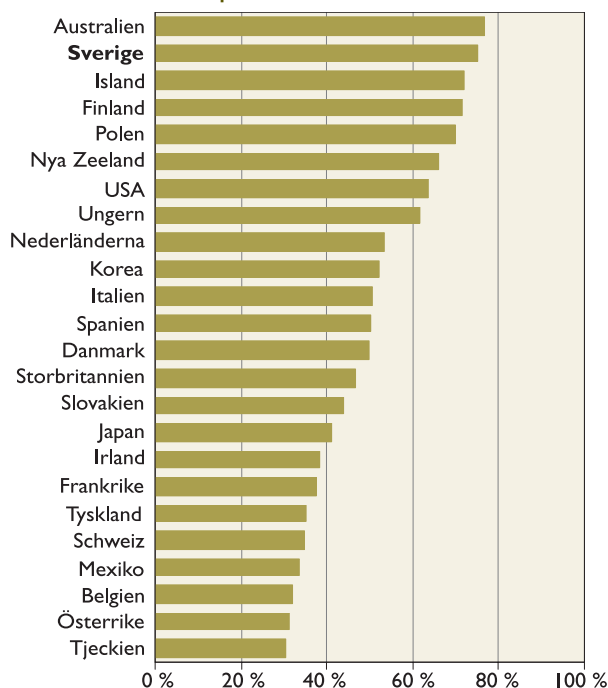
Övergångsfrekvensen från gymnasieskolan till

INDIKATOR: Deltagande i eftergymnasial utbildning.

högre studier visar tydligt den yngre befolkningens studieambitioner. Den svenska regeringens mål är att 50 procent av en årskull ska ha påbörjat högskolestudier före 25 års ålder. Vid jämförelse med övriga Norden och OECD-länderna ligger Sverige bland de främsta vad gäller beräknad övergångsfrekvens till längre högskoleutbildning.

Summerad nybörjarfrekvens till minst treårig högskoleutbildning 2002

Andel i procent

Med nettonybörjarfrekvens avses andelen personer i en tänkt åldersgrupp som påbörjar längre högskoleutbildning någon gång under sin livstid. Denna nettonybörjarfrekvens är definierad som summan av nettonybörjarna som andel av hela befolkningen för varje enskilt åldersår. Beräkningen får ses som en grov uppskattning på hur stor andel av en årskull som kan beräknas påbörja högskolestudier under sin livstid om nuvarande rekryteringsmönster står sig över tiden.

Att öppna utbildningssystemet mot omvärlden

Delmål:

Att förbättra inläringen av främmande språk

Bakgrund

Språkkunskaper bidrar till att utveckla förståelse, respekt och intresse för andra samhällen och kulturer. Att behärska mer än ett språk kommer att bli allt viktigare ju mer integrerat Europa blir. Språkkunskaper är en viktig del av de grundläggande färdigheter som européer i kunskapssamhället behöver. En förbättring av inläringen av främmande språk är därför av stor betydelse.

I Europa finns ett grundläggande behov av att förbättra inläringen av främmande språk vilket i sin tur kommer att påverka både målen, läroplanerna och undervisningsmetoderna. Språklärarnas egen utbildning och deras undervisning kommer att stå i centrum samt deras direkta exponering för det språk och den kultur de undervisar i. Huvudsyftet med följande tabell är att ge en bild av kunskapsnivån i Sverige. Några länder har valts ut för att visa att skillnaderna är stora mellan länderna.

INDIKATOR: Andel elever och studenter som uppnår en bestämd kunskapsnivå i två främmande språk.

Två främmande språk i gymnasieskolan vanligast i Norden

Andelen elever och studenter som studerar två eller fler främmande språk varierar stort mellan olika länder inom EU. Högst andel återfinns i de nordeuropeiska länderna där andelen studenter som studerar två eller flera språk är dubbelt och ibland mer än tredubbelt så hög som i de sydeuropeiska länderna.

I Sverige läser cirka en av tio elever i årskurs 1–6 två eller fler främmande språk. I årskurs 7–9 är motsvarande andel sju av tio. I gymnasiet har andelen stigit ytterligare och uppgick 2001 till drygt nio av tio.

Fler främmande språk i högstadiet än i gymnasieskolan

Antalet utländska språk som en elev i genomsnitt läser varierar inte nämnvärt mellan länderna i årskurserna 1–6 undantaget Tyskland. I högstadiet är variationen något större för att utökas ännu mer på gymnasienivå. Vid en jämförelse mellan länderna i tabblån ligger de nordiska länderna högst.

En svensk elev läser i genomsnitt 0,8 utländska språk i låg och mellanstadiet. I högstadiet och gymnasiet utökar eleverna sina språkstudier till 1,7 språk per elev.

Andel elever och studenter som studerar två eller fler främmande språk 2001

Andel i procent

	År 1–6	År 7–9	Gymnasieskola
Finland	14	97	100
Sverige	12	71	94
Nederländerna	-	79	50
Italien	0,1	21	30
Spanien	1	43	30

Antal utländska språk i genomsnitt per elev 2001

	År 1–6	År 7–9	Gymnasieskola
Sverige	0,8	1,7	1,7
Danmark	0,5	1,6	1,5
Spanien	0,8	1,4	1,2
Italien	0,7	1,2	1,2
Tyskland	0,2	1,2	0,7
Norden	0,7	1,8	-

Delmål:

Ökad rörlighet och fler utbyten

Bakgrund

Att främja rörligheten och utbytet över gränserna inom unionen bidrar till en gemensam identitet och stärkt sammanhållning.

Det är av stor betydelse att människor, särskilt ungdomar, kan identifiera sig med Europa. För att nå detta mål är det viktigt att ge alla individer och utbildningsorganisationer tillgång till rörlighet. Det är även viktigt att underlätta erkännandet av de kunskaper som förvärvats under rörlighetsperioden. Kunskaperna ska i sin tur bidra till att Europas medborgare ges en bredare arbetsmarknad.

INDIKATOR: Andel nationella studenter och praktikanter som bedriver en del av sina studier i ett annat EU-land eller i tredje land.

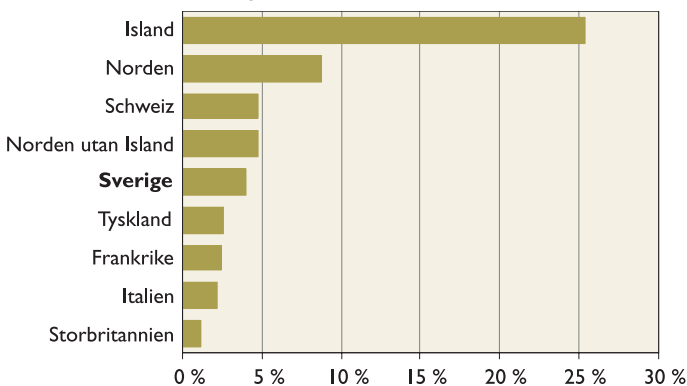
Island har högst andel nationella studenter som studerar utomlands

Andelen nationella studenter som studerar utomlands varierar stort mellan länderna i OECD. Generellt har de sydeuropeiska

länderna en lägre andel studenter som studerar utomlands.

I Sverige utgör andelen studenter som studerar utomlands fyra procent av samtliga studenter, vilket är detsamma som medelvärdet för de flesta OECD-länderna.

Nationella studenter på universitet och högskolor som studerade utomlands i förhållande till samtliga studenter i landet 2002
Andel i procent

Genomsnittet

för Norden är beräknat utan hänsyn till antalet studenter inom respektive land. Medelvärdet för Norden påverkas kraftigt av värdet för Island.

Internationell utblick

Mål för utbildningssystemet i Europa med fokus på Sverige

INDIKATOR: Antal och fördelning av studenter och praktikanter från andra EU-länder och länder utanför EU.

Schweiz högst andel utbytesstudenter från andra länder

Andelen studenter som studerar i andra länder, så kallade utbytesstudenter, har ökat avsevärt på bara fyra år i många av länderna inom OECD. Länder med engelska, tyska och franska som modersmål har generellt sett en högre andel utbytesstudenter än länder med annat modersmål.

Även medelvärdet för de nordiska länderna har ökat de senaste åren och 2002 var 1 av 20 studenter en utbytesstudent. I Sverige uppgick andelen utbytesstudenter till 7,5 procent av samtliga studenter, drygt 2 procentenheter högre än övriga Norden.

Studenter och praktikanter från andra EU-länder och länder utanför EU i procent av samtliga studenter 1998 och 2002		
Andel i procent		
	1998	2002
Schweiz	15,9	17,2
Storbritannien	10,8	10,1
Tyskland	8,2	10,1
Frankrike	7,7	10,0
Sverige	4,5	7,5
Norden	3,6	5,2
Italien	1,2	1,5
Polen	0,5	0,4